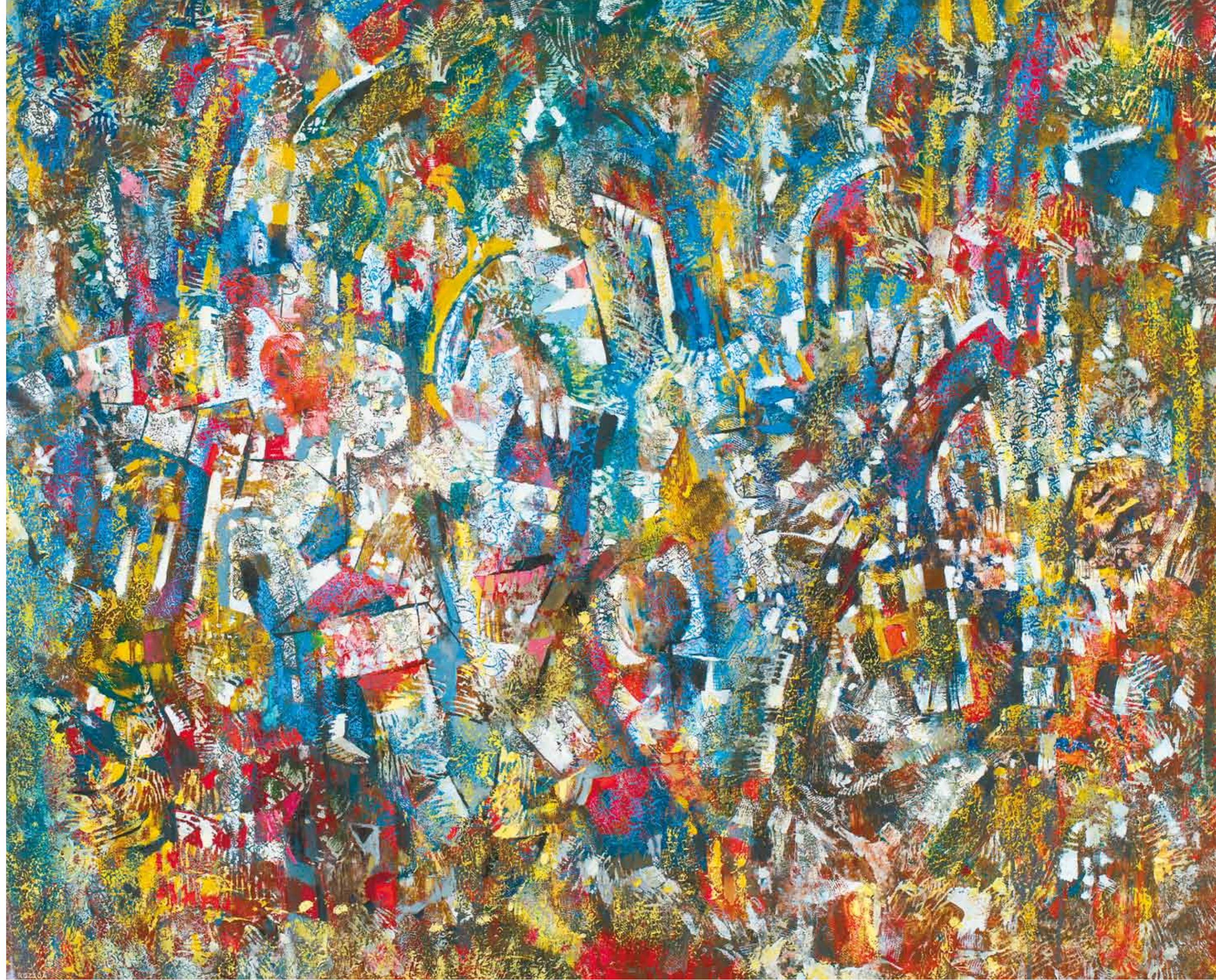


114. • ROZSDA ENDRE (1913-1999)

Pompes Royales (Királyi menet), 1962-64 körül

Olaj, vászon, 81x100 cm  
Jelezve balra lent: Rozsda

Kezdő ár: 5 000 000 Ft / 16 393 EUR  
Becsérték: 8 000 000 – 10 000 000 Ft  
Estimated value: 26 230 – 32 787 EUR



1. A Mostra Internazionale del Surrealismo  
katalógusának borítója  
Galleria Schwarz, Milánó, 1961





2. Rozsda Endre: La tour de Babel, 1958  
Atelier Rozsda

Az 1957–65 közötti, Rozsda-életműben külön időszakként is tekinthető periódust két főbb esemény keretezi, amellyel, hogy megkezdődik Rozsda második franciaországi tartózkodása: az egyik a Galerie Furstenbergben megrendezett egyéni kiállítása; a másik Rozsda szürrealizmushoz fűződő viszonyának nemzetközi elismerése és szürrealista apoteózisa azáltal, hogy André Breton beemeli nevét az ikonikus, festészetről szóló kiadványának 1928 utáni egyetlen bővített kiadásába (*Le Surréalisme et la Peinture*, 1965).

Rozsda először 1938–43 között tartózkodott a francia fővárosban. Érdeklődéssel követte a szürrealista csoport tevékenységét – nem csak formai értelemben: délelőttönként órákat töltött műtermében, éber álomba merülve, hogy átléphessen kognitív határain és kedvére sétálhasson az idő dimenziójában. A '40-es években, szigorúan a hivatalos nyitvatartási időn kívül, Jeanne Bucher galerista gyakorta adott lehetőséget Rozsdának, hogy Max Ernst, Yves Tanguy vagy Maria Helena Vieira da Silva műveivel közvetlen közelségből találkozzon. A művész későbbi bevallása szerint több ekkor látott mű mélyen felkavaróan hatott rá. Hazatérésekor már végérvényesen sajátos szürrealizmusának útján haladt, majd a háborút követően az Európai Iskola egyik alapító tagja lett. Ekkor bontakoznak ki organikusán hömpölygő felületei, melyeket egészen Párizsba indulásáig rejtgetni kényszerül, és amelyeket átmenekítve Párizsba, Bretonnak is megmutat: absztrakt szürrealizmusa immáron nyílt elismerést kap.

Az 1957-es megérkezését követő két-három év nehezképpen alakul, elsősorban Rozsda műtermi lehetőségeit tekintve – keveset fest, inkább papírmunkákat készít. Ugyanakkor egyre szorosabb szállal kötődik a nemzetközi szürrealista csoporthoz, több fontos kiállításon szerepel. Ilyen a milánói, 1961-es *Mostra Internazionale del Surrealismo* tárlat – ahol *Ablakok* című művével szerepel. A kiállítást Breton, José Pierre és Arturo Schwarz szervezte. A katalógus borítóján egy szokatlan csoportkép látható: az alakok arcuk előtt egy azonos maszkot tartanak. A kiállító tizennyolc művészen kívül minden bizonnyal a három szervező is ott szerepel. Érdekes módon ez volna az eddig egyetlen ismert kép, ahol Rozsda együtt „látható” a szürrealizmus pápájával. A szövegben Pierre kiemeli, hogy a kiállítás a szürrealizmus aktuális pillanatát hivatott bemutatni, melyen kizárólag a „kifejezés eredeti jelentését tekintve szürrealista festők” művei szerepelnek. Breton ebben az időszakban ugyan szóban megerősíti Rozsdát abban, hogy gondolkodásmódját tekintve szürrealista, de ez a tanulmány egyike azon ritka, nyomtatásban megjelent szövegeknek, amikor Rozsdát a szürrealizmus csoportjába „hivatalosan” is beemelik, mint akinek egész gondolkodásmódját áthatja a szürrealizmus. Ide kapcsolható még egy 1964-es kézirat formájában megmaradt dokumentum a Breton hagyatékából, a *L'Œil* magazin egyik, a szürrealizmusnak dedikált különszámterve (szerkesztők Breton, Pierre, Joyce Mansour). Rozsda a számhoz beválogatott, illusztris névfelhőn belül az öt csoportban megkülönböztetett

szürrealista festő típusból az „álmodó” kategóriájába tartozik. Szintén 1964-ben tüntetik ki Rozsdát a Copley-díjjal, az elnökségi tagok között Marcel Duchamp és Max Ernst.

A mű hátoldala fontos adatokat őriz az eddig kevés nyilvánosságot kapott kép történetét illetően: a cím (*Pompes Royales*) alatt jól olvashatóan, Rozsda kézírásával tűnik fel a kép készítésekor aktuális műtermének címe. A körpecsét, bár nehezen kivehető, valószínűleg egy vámolási eljárásra utal: ez nem véletlen, lévén Rozsda több alkalommal járt és állított ki Amerikában, ahol komoly érdeklődés övezte képeit. Valószínűleg az egyik ilyen alkalommal került ki a festmény a tengerentúlra, hiszen a mű 1982-ben egy New York-i galériában (Fox Gallery) bukkant fel. A *királyi menet* esetében egy érett, kidolgozott műről van szó, mely stílárís jegyeiből ítélve (v.ö. *Zengő Harmónia, Teljes süllyal az álomban*) az 1960-as évek első felében készülhetett Párizsban. A párizsi Centre Pompidou gyűjteményében lévő alkotás közeli analógiája a műnek, ugyanakkor utóbbin már érződik minuciózusabb, következő időszaka.

A mű tehát egy olyan periódusban készült, amikor majd két évtized után, Rozsda végre újra szabadon, féktelenül alkothatott – és amikor művészetének nagyszerű egyediségét egy diszkrét, ám rendkívüli gyűjtőkör igazolta, köztük Breton, Alix de Rothschild vagy Raymond Queneau, miközben kiállítások és tanulmányok sora (pl. Patrick Waldberg) örökérvényűen emelték be a szürrealista Pantheonba.



3. Rozsda Endre: Állandó mozgásban, 1963-1965  
Centre Pompidou, Párizs



4. Maria Helena Vieira da Silva: Az összeomlás  
(Az összeomlás vagy a háború), 1942  
Centre Pompidou, Párizs

Kálmán Borbála

